

DROBNOSTI

K VÝSLOVNOSTI *TH* VE SLOVĚ *SMOOTHIE**

On the pronunciation of *th* in the word *smoothie*

The article deals with the pronunciation of the word *smoothie* in contemporary Czech.

Slovo *smoothie* se v současné češtině, zvláště v některých typech textů, objevuje dost běžně. V našich výkladových slovnících jej zatím nenajdeme, ovšem třeba v internetových textech jeho výklad bez potíží doložíme, namátkou: „*Smoothie* nebo někdy také *fresh juice* je obvykle nápoj mixovaný z čerstvého ovoce, zeleniny a někdy také ořechů či jiných tvrdých plodů“ (smoothierecepty.cz), „*Smoothie* je označení pro chlazený nápoj připomínající hustý džus. Vyrábí se z rozmixovaného ovoce nebo zeleniny, může být doslazovaný, s přídavkem jogurtu nebo mléka a podobně“ (cojeto.superia.cz) atp.¹

Tato drobnost je ovšem věnována výslovnosti tohoto výrazu, nikoli výkladu jeho významu. Pozornost bude věnována anglickému digrafu *th*, který obvykle reprezentuje hlásku češtině cizí. Podíváme-li se do široce užívaných fonetických příruček, najdeme v nich zdánlivě jednoduché pravidlo pro vyslovování takových hlásek. Toto pravidlo říká, že pokud je v češtině potřeba vyslovit nějakou hlásku, jíž čeština nedisponuje, pak se tato hláska nahradí nejbližší českou (Palková, 1994, s. 341–345; Zeman, 2008, s. 20–25). Podle tohoto pravidla například v maďarském jméně *Petőfi* nevyslovíme původní maďarskou dlouhou zaokrouhlenou samohlásku, ale dojde k náhradě za dlouhé *é*, výsledná výslovnost

tedy bude [pete:fi].² Položme si nyní otázku, jakou domácí hláskou by bylo vhodné nahradit anglický digraf *th*? Která česká hláska je nejbližší? V jedné ze zmíněných publikací (Palková, 1994) nacházíme následující:

Za anglické *th* [θ] se používá buď [t] (často na začátku slova, např. *Thatcherová* [tečřová]) nebo [s] (často na konci slova, např. *Smith* [smis]).

Jiří Zeman (1998, s. 18) v jiné své publikaci píše:

Anglické hláse [ð], [θ]³ odpovídá v počestěné výslovnosti [t] nebo [s]. Pokud je [θ] na začátku osobního jména, vyslovuje se jako [t]: *Thackeray* [tekeri]. Výslovnost se souhláskou [s] je řídká. Pokud je [θ] uprostřed osobního jména, vyslovuje se jako [t]: *Southwell* [soutvel]. Pokud je výslovnost [θ] na konci osobního jména, potom se u některých ustálila na [t]: *Macbeth* [megbet], *Elizabeth* [elizabet], výjimečně se výslovnost ustálila výhradně na [s]: *Heath* [hís], u většiny osobních jmen výslovnost kolísá: *Smith* [smis] i [smit], *Keith* [kít] i [kís].

² V přepisech je užívána česká fonetická transkripce (viz <<http://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/foneticka-transkripce/ceska-foneticka-transkripce/>>), s výjimkou pro označení původních anglických hlásek [ð] a [θ]. Pokud jsou uváděny konkrétní citace, pak je zachován způsob užívání v těchto publikacích, viz dále v textu příklady z publikací Z. Palkové, M. Romportla a J. Zemana.

³ Všimněme si, že tento autor reflektuje skutečnost, že v angličtině se vyskytuje jednak znělá souhláska [ð], jednak neznělá souhláska [θ].

* Příspěvek byl napsán s podporou RVO 68378092. Děkuji oběma recenzentům/recenzentkám za posouzení této drobnosti, všechny jejich připomínky jsem zohlednila.

¹ Osm dokladů slova *smoothie* nabízí také databáze Neomat (www.neologismy.cz).

V této publikaci (tj. Zeman, 1998) autor především prezentuje anglická osobní jména, jejichž výslovnost zachytil ve vysílání Českého rozhlasu. Mezi nimi se samozřejmě vyskytují také taková, která obsahují *th*. V jeho seznamu je takových jmen (rodných či příjmení) zhruba osm desítek. Jaká výslovnost *th* u nich byla zachycena? Obecně platí, že ve jménech rodných se vyskytuje pouze výslovnost s [t], ať je *th* v rámci jména v jakékoli pozici, namátkou: *Agatha* [agáta], *Arthur* [artur], *Thomas* [tomas], *Elisabeth* [elizabet] aj. Pouze výslovnost s [t] se dále vyskytuje u příjmení, která na *th* začínají, opět výběrově: *Thwaite* [tvejt], *Theobald* [tyjobjolt], *Thompson* [toms(o)n]. Pokud se *th* vyskytuje na konci příjmení, pak výslovnost většinou kolísá, např. *Ainsworth* [ejnsvort] i [ejnsvorts], *Garth* [gárs] i [gárt] aj. Někdy je u příjmení uvedena pouze jedna výslovnost: *Heath* pouze [hís], *Forsyth* pouze [forsajt]. Je-li *th* v pozici mediální, pak se *th* vyslovuje jako [t], např. *Southerne* [satrn], *Southley* [sauty], *Guthrie* [gatrí], *Arbuthnot* [arbatnot], ovšem s jedinou výjimkou, jíž je příjmení *Rutherford*. U něj je uvedena výslovnost [radrfort], *th* je tedy vysloveno jako [d]. Poslední příklad ukazuje, že výše nabízené možnosti, vyslovovat *th* jako neznělé [s] nebo [t] vždy nedostačují, *th* může být v češtině vysloveno i jako znělé [d].

Reflexe anglické souhlásky znělé [ð] a souhlásky neznělé [θ] je zjevná rovněž z příkladů osobních jmen v publikaci Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník (Romportl et al., 1978, s. 64). Zatímco u jména *Smith* jsou uvedeny varianty výslovnosti [smit] a [smis], tedy *th* je nahrazeno souhláskami neznělými, u jmen *Thinn*, *Thackeray* a *Galsworthy* jsou výslovnosti se [z] a [z], tedy [zín] i [zin], [zkeri] i [zkeri], [gólsverzi] i [gólsverzi], čili souhláskami znělými.⁴

⁴ Pro ilustraci připojme ještě citaci z J. Škvoreckého: „J sme Češi, ať nás to těší nebo ne. Pokud jsme sem (tj. do emigrace, L.J)

Nyní se podívejme, jak rodilí čeští mluvčí vyslovují slovo *smoothie*. Celkem šedesáti respondentům (31 ženám a 29 mužům se středoškolským či vysokoškolským vzděláním, narozeným mezi lety 1951–2000, významně však převažují respondenti narození kolem roku 1970)⁵ byla ke čtení předložena testovací věta: *Připravil nám smoothie s jahodami*.⁶

Respondenti měli za úkol ji přečíst hned, bez delšího rozmyšlení. Jak napovídají komentáře některých respondentů, zpomalování tempa, umístění pauz před slovo *smoothie* aj., zhruba třetina toto slovo dříve neznala.

Respondenti zkoumané slovo vyslovili 14 různými způsoby.⁷ Celkem 28 respondentů vyslovilo [smu:ti:] (z nichž jeden nejprve začal realizovat výslovnost [smou], následně se opravil na [smu:ti:]), 10 respondentů [smu:si:] (z nichž jeden se opravil na [smu:θi:]),⁸ 8 respondentů [smu:θi:] (+ jeden

přišli po třicátém roce svého věku, dosmrti budem cizími jazyky mluvit, jako česky mluvíváli Sudeťáci. Nanejvýš se přejmenujeme, a pak se Spytihněva Sejkory bude třeba Sidney Seymour. Sidney Seymour však bude do smrti vyslovovat „the“ jako „dz“, když to Spýta Sejkora líp nezvlád.“ (J. Škvorecký: Samožerbuch, Panorama Praha, 1991, s. 61, pův. 1977, Sixty-Eight Publishers)

⁵ Výzkumu se účastnili muži i ženy, v textu je však užíváno jednotně generické maskulinum *respondent*. Žádný z respondentů není lingvistou, je mezi nimi např. programátor, účetní, lékař, celník, trenér gymnastiky, vrátný, policista aj., respondenti pocházejí z různých částí České republiky.

⁶ Nahrávání probíhalo od května do srpna 2017. K využívání testovacích vět při výzkumu výslovnosti cizích slov viz článek T. Dubědy et al. (2014b).

⁷ Nahrávka s některými příklady je ke stažení na stránce <<http://www.ujc.cas.cz/zakladni-informace/pracovnici/jilkova-lucie>.html> u bibliografického záznamu této drobnosti. Za pomoc s vytvořením nahrávky srdečně děkuji kolegyni Elišce Zaepernickové.

⁸ V této výslovnosti, trochu nešťastně, dochází ke kombinaci přepisu podle české transkripce

z předchozí skupiny), 2 respondenti [smu:di:], 2 respondenti [smouti:] (z nich jeden se opravil na [smuti:]), 3 respondenti [smu:fi:], 1 respondent [smusi:], 1 respondent [smu:dsi:],⁹ 1 respondent [smu:ci:], 1 respondent [smu:ki:], 1 respondent [smu:vi:], 1 respondent [smu:zi:], 1 respondent [smuti], 2 respondenti [smuti:] (z nich jeden původně realizoval výslovnost [smouti:]).

Vidíme, že zkoumané *th* respondenti vyslovili těmito způsoby: [t], [s], [θ], [d], [f], [ds], [c], [k], [v], [z]. Co z této různosti vyplývá? Jednak se ukazuje, že někteří respondenti skutečně dané slovo předem neznali, jednak jsou při výslovnosti *th*, zřejmě zvláště uprostřed slova, obecně často bezradní. Rozhodně se nedá říci, že by měli osvojení informaci o náhradě cizí hlásky nejbližší českou. V následných rozhovorech s respondenty, kterým byl až po nahrávání vysvětlen cíl výzkumu, se opakovaně ukazovalo, že toto pravidlo neznají.

Šestina respondentů vyslovila [smu:si:], jsou to zhusta lidé, kteří umějí angličtinu velmi dobře. Nezanedbatelný počet respondentů (8, resp. 9) vyslovil *th* jako [θ], tito respondenti tedy napodobovali původní anglickou výslovnost. Zvláště někteří z těchto respondentů rovněž disponují velmi dobrou znalostí angličtiny. Výslovností neznělé souhlásky [θ] však prokázali, že právě slovo *smoothie* jim spíše (zatím) blízké není. Zkoumáme-li původní výslovnost slova *smoothie* v angličtině, zjišťujeme totiž, že v ní je znělá souhláska [ð]. Česká znělá souhláska se objevila ve výslovnostech [smu:zi:] a [smu:di:]. Pouze tyto varianty výslovnosti tedy nějak odrážejí fakt, že v původní anglické výslovnosti je souhláska znělá.

Jako jistou kuriozitu lze uvést, že mezi respondenty byly také čtyři členové jedné rodiny,

---

a znaku IPA pro anglické neznělé [θ]. Je to však jediný případ, kdy se tak děje, proto je v textu jako celku, pro pohodlí českého čtenáře, dodržována česká transkripce.

⁹ V případě této výslovnosti zazněl po [d] krátký středový vokál.

přičemž každý z nich vyslovil slovo *smoothie* jinak: [smu:ti:], [smu:fi:], [smu:si:], [smu:di:].

Další skupinou mluvčích, u nichž byla výslovnost slova *smoothie* zkoumána, jsou protagonisté videí kanálu YouTube, kteří buď předvádějí (a slovy komentují) výrobu *smoothie* nebo testují/recenzují/propagují konkrétní přístroje na jeho výrobu. Doklady byly získány po zadání slov *smoothie příprava*¹⁰ do internetového vyhledávače Google. Zde bude představeno prvních 130 (zvukových) dokladů. Protože se jedná o texty, jejichž tématem je (příprava) *smoothie*, nezdívka se v nich toto slovo vyskytuje opakovaně.

„Rekordmanem“ je v tomto smyslu 15minutové video propagující přístroj nazývaný [smu:zi: mejkr]. Takto vyslovený název přístroje, tedy se znělým [z], v něm zazní celkem 41krát. Video je založeno především na rozhovoru dvou mužů. Jeden z nich výrobek předvádí, právě on je původcem většiny výskytů zachycené výslovnosti [smu:zi:] (další pak realizovali účastníci různých anket). Druhý z mužů prvnímu přitakává, slovo vysloví pouze jednou, a to v podobě [smu:si:]. Dále se v tomto pořadu 10krát objevila podoba [smu:zi:s], poněkud překvapivě užívaná v singuláru: [smu:zi:s] máme hotový (v pořadu se mluví výhradně spisovnou češtinou).

V 28minutovém videu propagujícím výrobek [perfekt smu:ti:] týž mluvčí vyslovil 18krát [smu:ti:] a 5krát [smu:di:], u něj tedy pozorujeme variování výslovnosti v rámci téhož textu. Jiný mluvčí při recenzování jistého výrobku vyslovil během sedmi minut 15krát [smu:ti:], obdobně se výslovnost [smu:ti:] objevila u dalších pěti mluvčích v kratších videích, ti poskytli celkem 15 dokladů takové výslovnosti. Další mluvčí vyslovil během šesti minut 3krát [smu:ti:] a jednou [smouti:]. Tento mluvčí při prvním užití zároveň komentoval svou výslovnost slova *smoothie*: „Věřím, že to dobře vyslovuji, jelikož moje angličtina není zrovna na dobrý úrovni.“

---

¹⁰ Vyhledávání proběhlo v květnu 2017.

Konečně je třeba zmínit, že po zadání výše zmíněného dotazu vyhledávač nabídl mezi prvními hned dvě videa, v nichž česky mluví nerodilí mluvčí. Jeden z nich realizoval celkem devět výslovností během šesti minut, a to: pětkrát [smu:di], dvakrát [smu:ti], jednou [smu:di:] a jednou [smu:zi].¹¹ Mezi zkoumanými mluvčími je tím, jehož výslovnost slova *smoothie* je nejrozmanitější. Druhým případem, v němž se objeví nerodilý mluvčí, je rozhovor dvou partnerů, mateřským jazykem muže je čeština, mateřským jazykem ženy pravděpodobně němčina. Oba vyslovují znělé [z], v jedenáctiminutovém videu zazní celkem 19krát, ovšem žena spíše než (u muže jediné) [smu:zi:] častěji realizuje deminutivní podobu [smu:zi:čko]. Obecně můžeme říci, že ve videích kanálu YouTube se znělá souhláska [z] nebo [d] vyskytuje častěji než u respondentů, kteří četli testovací větu, ovšem znělé souhlásky se častěji vyskytují ve videích, do nichž nějak zasahují nerodilí mluvčí češtiny.

Závěrem lze říci, že uplatnit na anglický digraf *th* pravidlo o nahrazování cizí hlásky nejbližší českou jednoduše nelze. Již zmíněné fonetické příručky doporučují náhradu souhláskami značně rozdílnými: [s] je hláska trvací, [t] je hláska okamžitá. Navíc toto pravidlo běžní čeští (neprofesionální) mluvčí prakticky neznají. Získané doklady ukázaly, že převažující výslovnost slova *smoothie* v češtině je [smu:ti:]. U ní není brána v potaz jednak trvalost, jednak znělost původní anglické souhlásky. Můžeme tedy tuto drobnost uzavřít tím, že čeští mluvčí se spíše než původní anglickou výslovností řídí pravopisem (a *h* se zkrátka ve výslovnosti nijak neprojeví). Jinými slovy, spíše než princip fonologické aproximace uplatňují princip výslovnosti

pravopisné/grafické.¹² Toto tvrzení by ale bylo potřeba ještě ověřit na jiném vzorku respondentů, a to na větší skupině mladých lidí, jimž je obecně angličtina bližší než většině respondentů, jimž byla předložena testovací věta. Zároveň by bylo užitečné podobný výzkum provést s odstupem několika let, během nichž se ukáže, zda se toto slovo stalo pevnější součástí idiolektů mluvčích češtiny.

LITERATURA

- DUBĚDA, T. – HAVLÍK, M. – JILKOVÁ, L. – ŠTĚPÁNOVÁ, V. (2014a): Loanwords and foreign proper names in Czech: a phonologist's view. In: J. Emonds – M. Janebová (eds.), *Language Use and Linguistic Structure: Proceedings of the Olomouc Linguistic Colloquium 2013*. Olomouc: Palacký University, s. 313–321.
- DUBĚDA, T. – HAVLÍK, M. – JILKOVÁ, L. – ŠTĚPÁNOVÁ, V. (2014b): Průzkum výslovnostního úzu u výpůjček a cizích jmen – metodologické otázky. *Jazykovědné aktuality*, 51(3–4), s. 125–141.
- KUČERA, J. – ZEMAN, J. (1998): *Výslovnost a skloňování cizích osobních jmen v češtině: Anglická osobní jména*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- PALCOVÁ, Z. (1994): *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum.
- ROMPORTL, M. et al. (1978): *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia.
- ZEMAN, J. (2008): *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Lucie Jilková

¹¹ Jak je vidět nejen z výslovnostních variant zachycených u tohoto mluvčího, pozornost by si jistě zasloužila i výslovnost samohlásek obsažených ve slově *smoothie*. S ohledem na rozsah drobnosti však samohlásky nejsou brány v potaz.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 4, 118 51 Praha 1
jilkova@ujc.cas.cz

¹² K tzv. osmi adaptačním principům viz článek T. Dubědy et al. (2014a).